

**W sieci
przyjaźni**

**Dobry przyjaciel
/dobra przyjaciółka
– to ja!**

Dobry przyjaciel, dobra przyjaciółka – to ja!

Scenariusz lekcji dla szkół podstawowych: klasy 4–6

Scenariusz opracowany w ramach Polskiego Centrum Programu Safer Internet

Scenariusz opracowany przez: Bernadetta Czerkawska

Redakcja merytoryczna: Dział Profilaktyki Cyberzagrożeń

Redakcja językowa i korekta: Tomasz Kulas

© NASK Państwowy Instytut Badawczy
Warszawa 2024

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC) 4.0 Międzynarodowe

NASK Państwowy Instytut Badawczy ul. Kolska 12 01-045 Warszawa

Temat: **Dobry przyjaciel, dobra przyjaciółka – to ja!**

Klasa: **4-6 szkoły podstawowej**

Czas realizacji: **2×45 minut**

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć dla osoby prowadzącej:

Wartość przyjaźni jest nieoceniona dla rozwoju i zdrowia człowieka. Jak pokazują badania, osoby, które potrafią nawiązywać i utrzymywać przyjaźnie, żyją dłużej, a ich mózg jest chroniony przed różnymi chorobami. Udowodniono, że satysfakcjonujące życie towarzyskie seniorów chroni ich przed demencją¹.

Tymczasem wyniki badań² współczesnych nastolatków są w tym zakresie zatrważające:

- 1/3 badanych nastolatków czuje się samotna;
- 1/3 deklaruje, że nie radzi sobie z nauką;
- 52,4% badanych mówi, że nie ma chęci do działania;
- 28% nastolatków nie ma chęci do życia;
- wzrasta odsetek osób próbujących ryzykownych zachowań (okaleczanie się, ciągłe odchudzanie, objadanie się, ćwiczenie na siłowni ponad siły, myśli samobójcze);
- ponad połowa uczniów nie wie, co ma zrobić w przypadku trudnej sytuacji; nie wierzy w swoją sprawczość.

Rezultaty badań potwierdza ostatni raport PISA 2022³, w którym pokazano wyniki uczniów w obszarach testowanych umiejętności. Polscy nastolatki są na 67 miejscu na 77 krajów w poczuciu umiejętności uczenia się i na 69 miejscu na 74 państwa pod względem satysfakcji z życia.

¹ <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C460381%2Cmalzenstwo-i-przyjazn-moga-chronic-przed-demencja.html> [dostęp: 18.02.2024].

² Raport: Młode głowy. Otwarcie o zdrowiu psychicznym, Fundacja UNIWEZA 2023.

³ PISA 2022. Umiejętności piętnastolatków.

Najważniejsze wyniki badania OECD PISA 2022, Warszawa 2023.

Coraz więcej mówi się też o dobrostanie uczniów, jako warunku efektywnego uczenia się i zdobywania wiedzy w grupie rówieśniczej. Nie bez znaczenia jest tu teoria więzi⁴, rozumianych jako poczucie przynależności i akceptacji w grupie. Taka więź pozwala uczyć się na błędach, eksperymentować i rozwijać kompetencje bez obawy o odrzucenie przez grupę.

Szkoła w swej roli wychowawczej stoi więc przed ogromnym wyzwaniem – wsparcia dzieci i młodzieży w zawieraniu przyjaźni, w budowaniu więzi i rozwijaniu umiejętności dbania o pogłębione relacje. Jest to ważne nie tylko dla rozwoju społeczno-intelektualnego uczniów na etapie szkolnym, ale ma też kluczowe znaczenie dla ich zdrowia psychicznego przez całe życie.

Scenariusz zajęć jest oparty na studium przypadku – historii jednej z uczennic klasy piątej. Zaproponowane metody pracy pomagają uczniom odnieść się do poznanej treści i porównać ją z własnymi doświadczeniami. Zaplanowane ćwiczenia mają pomóc dzieciom określić cechy dobrego przyjaciela lub dobrej przyjaciółki, tak aby były w stanie zobaczyć, że same też mogą być takimi osobami.

⁴ Siegiel D. J., Bryson, T. P., Potęga obecności, Warszawa 2020.

Informacje na temat zajęć

Cele ogólne powiązane z podstawą programową

Etyka

I Elementy etyki ogólnej. Uczeń:

1. Zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych.

II. Człowiek wobec innych ludzi. Uczeń:

20. Objasnia, czym jest szacunek, przyjaźń, życzliwość, altruizm, troska, bezinteresowność, wolontariat, koleżeństwo, wdzięczność, współczucie, empatia, zaufanie, nietykalność osobista, tolerancja, dobro wspólne, naród, pluralizm, współdziałanie, sprawiedliwość, praworządność, solidarność, patriotyzm, bohaterstwo, wolność polityczna.

IV. Człowiek a świat ludzkich wytworów. Uczeń:

6. Podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych.

VII. Wybrane problemy moralne. Uczeń:

4. Analizuje wybrane problemy moralne, wykorzystując kluczowe pojęcia dyskursu etycznego.

5. Angażuje się w dyskusję na temat wybranych problemów moralnych.

Informatyka

I. Rozumienie, analizowanie i rozwiązywanie problemów. Uczeń:

1. Tworzy i porządkuje w postaci sekwencji (liniowo) lub drzewa (nieliniowo) informacje, takie jak:

II. Posługiwanie się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi. Uczeń:

1. Wykorzystuje sieć komputerową (szkolną, sieć internet) do pracy w wirtualnym środowisku (na platformie, w chmurze), stosując się do sposobów i zasad pracy w takim środowisku.

V. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa. Uczeń:

1. Posługuje się technologią zgodnie z przyjętymi zasadami i prawem; przestrzega zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.
2. Uznaje i respektuje prawo do prywatności danych i informacji oraz prawo do własności intelektualnej.
3. Wymienia zagrożenia związane z powszechnym dostępem do technologii oraz do informacji i opisuje metody wystrzegania się ich.

Język polski

II. Kształcenie literackie i kulturowe

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

7. Charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne cechy komiksu.

III. Tworzenie wypowiedzi

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1. Uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części i sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące jego sens.

Godziny wychowawcze

Tematyka może wynikać z obowiązującego w szkole Programu Wychowawczo-profilaktycznego. Zawsze zakłada on wsparcie uczniów i uczennic w rozwoju kompetencji społecznych i bezpiecznego korzystania z sieci.

Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową

Uczeń:

- rozumie wartość przyjaźni w codziennym życiu;
- rozumie, że przyjaźń to wartość, o którą należy dbać;
- ocenia siebie jako przyjaciela i określa możliwości podjęcia działań, by być lepszym przyjacielem.

Kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje językowe;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się.

Cele zajęć w języku ucznia:

1. Określę, w jakich sytuacjach przyjaźń może być wsparciem.
2. Zastanowię się nad cechami prawdziwego przyjaciela.
3. Zastanowię się, jakim jestem przyjacielem.

Kryteria sukcesu dla ucznia lub uczennicy:

1. Omawiam dwie sytuacje życiowe, w których przyjaciel lub przyjaciółka może być dla mnie wsparciem.
2. Omawiam dwie cechy prawdziwego przyjaciela i uzasadniam, dlaczego są ważne w relacji osób.
3. Wymieniam dwa pomysły – co mogę zrobić, żeby być lepszym przyjacielem lub przyjaciółką.

Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:

- Najlepiej, jeśli proponowane zajęcia będą kontynuacją lekcji poprowadzonej według scenariusza: „Kto ma przyjaciela, ten ma skarb”.

- Podsumowaniem lekcji może być zachęcenie młodzieży do wykonania komiksu: „Nikt się nie spodziewał, że zostaną przyjaciółmi”. Komiksy mogą zostać przygotowane grupowo. Wykonane prace warto zaprezentować, np. na szkolnej ścianie – w miejscu, w którym cała społeczność szkolna będzie mogła je przeczytać.

ROZSZERZENIE

- W czasie pracy w grupach uczniowie mogą pracować na tablicy wirtualnej, np. <https://jamboard.google.com/> lub <https://pl.padlet.com/>, na której będą zapisywać notatki grup.
- Warto zachęcić uczniów do wykonania komiksów w dedykowanych aplikacjach, np. <https://www.storyboardthat.com/pl/komiks-kreator> czy <https://www.canva.com/>.

Metody i techniki pracy:

- studium przypadku – historia przedstawiona w nagraniu podcastu;
- pogadanka;
- indywidualna: technika barometru opinii, technika 5Q;
- dyskusja: plenarna;
- metoda problemowa: rutyna krytycznego myślenia: początek – środek – koniec;
- technika dramowa: tunel myśli.

Formy pracy:

- indywidualna;
- grupowa – praca w grupach i trójkach.

Środki dydaktyczne:

- Podcast dostępny pod linkiem: „[To właśnie przyjaźń](#)”;
- zał. nr 1 – prezentacja do wyświetlenia pytań do pracy z podcastem;
- zał. nr 2 – zestaw cytatów do pracy w grupach;
- zał. nr 3 – karta pracy dla uczniów.

Opis przebiegu zajęć

Wprowadzenie

Nauczyciel rozpoczyna lekcję od aktywizacji uczniów. Zaprasza wszystkich do wstania, a następnie ogłasza, że wspólnie z nimi będzie teraz mierzyć temperaturę ich opinii na temat przyjaźni – za pomocą barometru opinii. Kilka pierwszych pytań pełni przy tym funkcję rozgrzewki. W określonym miejscu, dostępnym dla wszystkich (np. pod tablicą) nauczyciel stawia krzesło i podaje instrukcję:

„Zapraszam was do mini badania w formie zabawy, która nosi nazwę barometru opinii. Jak wiecie, barometrem mierzymy np. ciśnienie powietrza, natomiast my w uproszczony i humorystyczny sposób zbadamy nasze opinie. Powiem teraz kilka zadań. Waszym zadaniem jest określić, czy się z nimi zgadzacie, czy nie. Jeśli zdecydowanie się zgadzacie, powinniście przysunąć się blisko krzesła, jeśli zgadzacie się umiarkowanie, stojecie nieco dalej, a jeśli absolutnie się nie zgadzacie, pozostajecie daleko od krzesła”.

Następnie nauczyciel kolejno czyta zdania, dając czas uczniom na ustawienie się i popatrzenie, jak zmienia się układ osób znajdujących się w klasie. Stara się zapamiętać różne układy „odpowiedzi”, żeby na koniec podsumować mini badanie.

Zdania do odczytania uczniom:

1. Lubię niespodzianki.
2. Lekcje w szkole są ciekawe.
3. Każdy może mieć przyjaciela.
4. Zdarza mi się kłócić.
5. Przyjaciół jest na całe życie.
6. Z przyjacielem lub przyjaciółką nigdy się nie kłócę.
7. Znam osoby, które mają przyjaciół.
8. Przyjaciół lub bliska mi osoba musi lubić to, co ja.

Nauczyciel również może wziąć udział w badaniu opinii. Na koniec prosi uczniów o powrót na miejsca i zachęca do krótkiej dyskusji wokół pytań:

- Czego dowiedzieliśmy się z tego mini badania?
- Co myślimy o przyjaźni?
- Które informacje was zaskoczyły?

Po dyskusji nauczyciel mówi, jakie są cele dzisiejszej lekcji i podaje jej temat. Wyjaśnia, że na koniec zajęć każda osoba będzie mogła określić, co może zrobić, żeby móc powiedzieć o sobie „Dobry przyjaciel, dobra przyjaciółka – to ja!”.

Część główna:

1. Praca w grupach z podcastem – rutyna krytycznego myślenia – POCZĄTEK – ŚRODEK – KONIEC. Technika ta ma na celu zachęcić uczniów do refleksji na cechami dobrego przyjaciela. Dzięki wysłuchanej historii poszukają logicznych powiązań tych cech z własnymi doświadczeniami. Technika polega na zatrzymywaniu nagranej narracji, dawaniu grupom czasu na refleksje oraz na próbach wymyślenia dalszego ciągu historii.

Nauczyciel łączy uczniów w grupy przyporządkowane do poszczególnych cytatów z ZAŁĄCZNIKA 2. Cytaty należy pociąć na tyle kawałków, ile jest obecnych osób na zajęciach. Warto, by powstały grupy 4-5 osobowe, ponieważ ułatwi to komunikację. W czasie, gdy dzieci próbują ułożyć sentencje, nauczyciel przygotowuje podcast do włączenia uczniom.

Nauczyciel podaje instrukcję: Zapraszam was teraz do dłuższej pracy w grupach. Będziemy całą klasą słuchać podcastu podzielonego na pięć części. Po każdej części zaproszę was do dyskusji w grupach i podzielenia się waszymi spostrzeżeniami na temat usłyszonej historii.

Etap 1. **PODCAST, czas 00:05-02:33. UWAGA! Ważne jest precyzyjne odtworzenie fragmentu w podanych ramach czasowych, tak aby nie zdradzać dzieciom tytułu i nie zamykać możliwości refleksji.**

Po wysłuchaniu historii nauczyciel zaprasza młodzież do dyskusji w grupach wokół pytań (można wyświetlić je z prezentacji – załącznik nr 1.).

Pytania dla grup:

- Czego dowiadujemy się z podcastu o klasie Zuzy?
- Czego dowiadujemy się o Werce?
- Co się później wydarzy?

Po umówionym czasie każda z grup prezentuje swoje przemyślenia. Nauczyciel zbiera refleksje, starając się nie komentować wypowiedzi uczniów.

ETAP 2. PODCAST, czas 02:33-04:04.

Po wysłuchaniu historii nauczyciel pyta na forum o zaprezentowane wcześniej przewidywania grup. Której grupie udało się przewidzieć dalszy ciąg historii? Po luźnych odpowiedziach prowadzący zaprasza do refleksji na temat wysłuchanego fragmentu.

- Co się wydarzyło w tym fragmencie? Gdzie i kiedy dzieje się akcja? Kto bierze w niej udział?
- Jaka jest sytuacja osób, które nie uczestniczą w grupach klasowych w social mediach i grach?
- Jak się porozumiewamy w takich grupach w social mediach?
- Czy i w jaki sposób klasa pozna Werkę? Co się później wydarzy?

Po umówionym czasie każda z grup prezentuje swoje przemyślenia. Nauczyciel zbiera przedstawione refleksje, starając się ich nie komentować.

Etap 3. **PODCAST, czas 04:04-07:15.**

Nauczyciel włącza kolejny fragment historii. Po jego wysłuchaniu pyta uczniów:

- Które z waszych przewidywań się sprawdziło?

Po wysłuchaniu pomysłów dzieci, prowadzący zaprasza do kolejnej rozmowy w grupach:

- Co się wydarzyło? Co czuła Zuza?
- Co was zaskoczyło?
- Jakim wsparciem dla Zuzy była cała klasa, a jakim nowa osoba – Werka?
- Które zachowania znajomych Zuzy były wspierające, a które nie?
- Co wydarzy się później?

Po umówionym czasie każda z grup ponownie prezentuje swoje przemyślenia, a nauczyciel je porządkuje.

Etap 4. **PODCAST, czas 07:15-12:08.**

Nauczyciel włącza kolejny fragment podcastu. Po wysłuchaniu nagrania pyta grupy o wrażenia:

- Które z waszych przewidywań się sprawdziły?
- Co was zaskoczyło?

A potem zaprasza do rozmowy w grupach:

- Co się wydarzyło? Co zrobiła Gabi – i dlaczego?
- Kto pomógł Zuzi?
- Które zachowania znajomych Zuzy były wspierające, a które nie?
- Co wydarzy się później?

Prowadzący wysłuchuje odpowiedzi grup na każde pytanie.

Etap 5. **PODCAST**, czas: 12:08-14:37.

Nauczyciel włącza ostatni fragment podcastu. Po jego wysłuchaniu pyta, komu udało się przewidzieć wydarzenia w klasie 5a. Następnie prosi o zastanowienie się nad pytaniami:

- Co i dlaczego zmieniło się w klasie Zuzy?
- Czego możemy nauczyć się z tej historii?
- Co jeszcze można robić wspólnie z klasą?
- Czego dowiadujemy się o przyjaźni?

Po umówionym czasie grupy prezentują swoje przemyślenia. Nauczyciel je podsumowuje.

2. Praca w grupach – analiza cytatów o przyjaźni

Każda z grup otrzymała i złożyła cytata o przyjaźni. Nauczyciel prosi uczniów o zastanowienie się i wyjaśnienie, jak rozumieją otrzymaną sentencję. Po prezentacji każdej z grup nauczyciel pyta pozostałą młodzież, czy też tak myślą, czy zgadzają się z opinią grupy, czy chcą coś dodać.

3. Praca indywidualna z kartą pracy

Nauczyciel rozdaje uczniom kartę pracy i prosi o zapisanie odpowiedzi na dwa pierwsze pytania:

- Czego dowiedziałas/łeś się na dzisiejszej lekcji o przyjaźni?
- Jakie cechy, według ciebie, powinien posiadać dobry przyjaciel?

Młodzież zapamiętuje i zapisuje swoje spostrzeżenia – będą one potrzebne do kolejnego ćwiczenia.

4. Technika dramowa – tunel myśli

Kiedy młodzież zapisze już swoje spostrzeżenia, nauczyciel zaprasza wszystkich w jedno, dość przestronne miejsce w sali (może być pod tablicą). Prosi, żeby młodzież

ustawiła się w dwóch rzędach i zwróciła twarzą do siebie, tworząc tunel. Następnie zaprasza chętną osobę do przejścia bardzo powoli tunelem myśli. Podaje instrukcję: „Zapraszam was do tunelu myśli. Osoba, która przechodzi przez tunel, jest naszym najlepszym przyjacielem, najlepszą przyjaciółką. Stoimy w ciszy, a ta osoba przechodzi bardzo powoli. Ten, kogo dotknę w ramię, mówi cechę dobrego przyjaciela na głos, np.: mogę ci ufać. Sformułowania mogą się powtarzać. Ważne, aby wypowiadać swoje własne skojarzenia – być może te, które zapisaliście na karcie pracy”.

Następnie nauczyciel rozpoczyna aktywność uczniów. Ważne, żeby tunelem przeszło kilka osób, a nawet cała klasa. Nauczyciel może również podawać swoje skojarzenia. Kiedy ćwiczenie się skończy i uczniowie usiądą na swoich miejscach, prowadzący pyta uczniów o wrażenia: Jak się czujecie? Co było dla was ciekawe? Co usłyszeliście?

Podsumowanie

Praca indywidualna – W ramach podsumowania nauczyciel zaprasza klasę do uzupełnienia trzech pytań z karty pracy. Są to pytania z techniki rozwiązywania problemów 5Q. Wydają się podobne, ale pomagają popatrzeć na omawiane zagadnienie z różnych perspektyw.

Na koniec prowadzący zajęcia odczytuje kolejne pytania i zaprasza chętnych uczniów do przedstawienia swoich propozycji odpowiedzi.

Zadanie dodatkowe:

W ramach podsumowania cyklu dwóch lekcji nauczyciel zaprasza uczniów do przygotowania komiksu „Nikt się nie spodziewał, że zostaną przyjaciółmi”. Praca może być wykonana grupowo, a jej efekty warto wyeksponować w galerii szkolnej w ramach promowania wartości przyjaźni.

Sposoby oceniania

W przypadku tej lekcji nie zaleca się oceniania stopniem aktywności, aby nie zaburzać ciekawości uczniów i motywacji do pracy. Ocena stopniem może powodować, że będą się oni obawiali spontanicznych działań. Jeśli nauczyciel widzi potrzebę oceny, najlepszym sposobem będzie udzielenie informacji zwrotnej według schematu:

- + umiejętności, które uczeń opanował
- umiejętności, które warto poćwiczyć
- ✓ odpowiedź, jak uczeń może ćwiczyć i rozwijać umiejętność wskazaną przez nauczyciela.

Kryteria oceny dyskusji:

- Sformułowanie i obrona własnego zdania.
- Odwoływanie się do faktów zawartych w podcaście.
- Odnoszenie się do argumentów innych osób (podsumowanie ich, przywołanie w swojej wypowiedzi).
- Przestrzeganie reguł dyskusji (nieprzerywanie innym, odnoszenie się z szacunkiem do innych, pytanie o głos każdej osoby z grupy).
- Uporządkowany styl wypowiedzi.

Praca z uczniem ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Scenariusz lekcji umożliwia uczestnictwo wszystkim uczniom. Należy zwrócić uwagę na uczniów z ograniczonymi możliwościami poruszania się w trakcie pracy z barometrem opinii i tunelem myśli, aby umożliwić im korzystanie z tych ćwiczeń poprzez odpowiednią aranżację sali.

Duża część lekcji bazuje na dyskusji w grupach. W przypadku uczniów z trudnościami w komunikowaniu się należy zadbać, aby uczeń miał możliwość wypowiedzenia się i słuchania we właściwy dla siebie sposób. Możliwa jest również modyfikacja poprzez utworzenie mniejszej, bezpiecznej dla ucznia grupy lub praca w parze. Jeśli w klasie jest uczeń z dysfunkcją narządu słuchu, podcast może być mu udostępniony na innym nośniku, z możliwością słuchania na słuchawkach.

Bibliografia i netografia

1. <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C460381%2Cmalzenstwo-i-przyjazn-moga-chronic-przed-demencja.html> [dostęp: 18.02.2024].
2. Siegiel D. J., Bryson, T. P., Potęga obecności, Warszawa 2020.
3. Raport: Młode głowy. Otwarcie o zdrowiu psychicznym, Fundacja UNIWEZA 2023.
4. PISA 2022. Umiejętności piętnastolatków. Najważniejsze wyniki badania OECD PISA 2022, Warszawa 2023.

